

SVETOST BESEDE PRI OTROKU

V okviru prireditve 13. dnevov knjige, ki so se od 21. do 24. aprila odvijali po vsej državi, je 21. aprila 2008 v prostorih Društva slovenskih pisateljev potekala okrogla miza, ki jo je organizirala Sekcija za mladinsko književnost. Poleg osrednjega gosta, prof. Livia Sossija z Univerze v Vidmu, so o svetosti besede pri otroku in odraslem razmišljali: pisatelj Marko Kravos, pisateljica Aksinja Kermauner, doktorica mladinske književnosti iz prof. Dragica Haramija, in pisateljica Janja Vidmar, ki je debato tudi povezovala. Objavljamo vsa razmišljanja, ki so bila posredovana uredništvu revije *Otrok in knjiga*:

MARKO KRAVOS:

Ko je Srečko Kosovel zapisal *Eno besedo bi rekel rad*, je imel v mislih čudež, ki ga lahko beseda naredi. Magija besede: če je nabita s tolikšno količino pomena, da zaobjame ves svet, postane svet ena sama resnica, identična s človekom, ki jo je izrekel. Ena beseda. Mar se je hotel Kosovel vrniti v prvobitni svet otroštva?

Ker samo tedaj, ob vstopanju otroka v svet se zgodi, da prva artikulirana beseda poimenuje vse to, kar sestavlja govoročevo obzorje, tako notranje kot zunanje – v celoti!

Sam akt oblikovanja glasov v točno določeno sekvenco, ki postane ime, beseda, pojem, je dejanje, ki človeško bitje konstituira kot družbeno bitje, a tudi kot bitje, ki lahko z jezikom in usti zareče – posvoji – obvlada duhovni simulaker sveta.

Najbolj sveta je beseda otroka. Z njo ne prenaša sporočila (hvalabogu nima zgodovinske zavesti!), z njo se ne skuša pollaščiti sveta (brez ideologije je tako nemočen, da lahko le zaupa svoji sreči in človeškemu okolju!), ampak si z besedo svet na novo ustvarja, določa si svoje biološko okolje, opredeljuje sebe v prostoru in času, v katera vstopa. Otrok v svojo prvo besedo verjame, ker zaobjema vse tisto, kar je sam vložil v zvočno figuro. Ves svet, celotno, enovito resnico lastnega jaza. Izven jaza ni ničesar.

Začel sem s citiranjem pesnika: tudi pesnik išče primarno in dokončno be-

sedo. Eno besedo. Druga in tretja in vse nadaljnje besede so dopolnila, pridevki, ki povzročajo kompromisno prilagajanje pomenov prvobitne, okrogle prabesede: z obrazili, s stavčno zgradbo. – Sfera vesolja potlej ni več enovita in celovita.

Zato teži poezija k zbitosti, hoče postati kozmos iz energije imen, ki sestavljajo božje in sveto. Onkraj zavesti in logosa, ki sta spremenljiva in spreminjalna.

Otrok nima ne spomina, ne zavesti, ne večšine urejanja sveta s pametjo. On si svet ustvari z besedo. Z besedo vdiha in izdiha svet.

V starih pravljicah je še nekaj prabesed. Abrakadabra na primer.

V pravljicah nastopajo – živijo z besedo ne samo pravljичne osebe in bajeslovna bitja, prav tako zgovorne in stvarne so v otroškem vesolju tudi živali, zvezde, stoli, kamni, vrtnice in fižolčki, zarja in strah, zmaj in smrt.

V tem smislu je beseda sveta. Vzpostavlja magično obdobje sveta, ko je mogoče vso pojavnost izvesti na en znak. Znak je zrak, ki ga dihamo, neviden. Opna, v kateri čas in materija dobita svojo florescenčno moč, glas.

Abrakadabra je atom. Nedeljivo počelo osebka. Brez osebka je vse nič in vseobsežna tema.

Osebek je otrok, ki izreče besedo: lahkoverno, vraževerno in čarodejno. Posvečeno torej.

Okrog te besede se naredi obstret. Ko svetniški soj besede ugasne, ni več ne

sveta pravljice ne sveta poezije. Je tako življenje sploh še naše?

AKSINJA KERMAUNER:

Na eni strani funkcioniram kot uporabnica besede, na drugi pa kot njena tvorka.

Kot bračka svetosti besede ne dojemam v religioznem smislu, pač pa kot kar najbolj pristen in najgloblji dotik z drugimi umi ter s svetovi, ki si jih ti umi izmislijo. Ne iščem toliko semantičnega pomena besed, raje okušam občutke, ki jih besede sprožijo v meni. S tem občujem z besedo, sem njena ljubimka in zaveznica.

Kot pisateljica skušam prenašati svoje videnje sveta drugim. Ko izbiram jezik, v katerem naj bi se izražali moji najstniški junaki, navadno kar sami spregovorijo in se ne pustijo kaj dosti usmerjati, saj so le tako avtentični. Vsekakor pa zagovarjam nek nivo knjižnega jezika, ki se nikoli ne bi smel potuhniti ali celo izgubiti.

Če zapišem, da je beseda tisto temeljno, na čemer sloni večina komunikacije, pa naj gre za neposredno medčloveško sporazumevanje ali za prenašanje izkušenj iz kulturne tradicije, to velja še toliko bolj za slepe in slabovidne. Za njih je beseda res sveta v svojem najglobljem pomenu. Je nosilka informacij, pomenov, skritih intonacij, čustev, tudi vsega tega, kar si videči prenašamo po vizualni poti. Je njihova temeljna vez s svetom, z drugimi. Z njeno pomočjo so slepi lahko na najvišji možni način integrirani v družbo videčih, in to precej bolj kot npr. gluhi. Beseda jih dela enakovredne polnočutnim.

JANJA VIDMAR:

Najprej je bila Beseda.

Mogoče zato ostaja vezni člen med človekom in božanstvom. Svetost be-

sede predstavlja središče in svetlobo. Sama beseda svetloba ima isti koren kot beseda svetost, pa tudi svet, konec koncev beseda je ustvarila svet, svetloba pa je tista, ki ga je razkrila. Beseda je svetloba, njena moč je neverjetna, saj zaobjema vse razsežnosti bivanja. Da bi razumeli konotacijo svetosti besede, se moramo zavedati, da je njen pomen vezan na kolektivnega duha, na zavest skupnosti, družbe, ki jo definira. Besede so v službi sporazumevanja, v službi gradnje povedi, jezika, ki je nosilec tako posameznika kot tudi naroda. Sporazumevanje ni preprosta večšina, temveč odraz človekovega duha in osebnosti. Četudi odmislimo religiozno konotacijo, ostaja svetost besede tisto abstraktno v sklopu minljivosti materije oz. smrtnosti človeka.

Seveda tako besede kot jezika ne more biti brez domovine in brez korenin. Beseda mora izraziti najvišje, kar zmore posameznik znotraj družbe in istočasno družba kot celota. Pisatelj je tako pooblaščen, da ohranja svetost besede in razvija njene sporazumevalne ter literarnoestetske razsežnosti. Zato jezik v mojih delih vse bolj ponazarja neke vrste grafično ilustracijo vsebine. Na eni strani mi besede pomenijo poimenovanje snovne stvarnosti, na drugi pa grafično, skorajda vizualno sredstvo za kreiranje literarne stvarnosti. Možnosti oziroma razsežnosti besed se mi zdijo v okviru jezika kot skrajno žive tvorbe neomejene. Resda medtem ko pišem, tudi sama ne preiščujem več o naslovniku oziroma bralcu, saj me jezikovna sredstva okupirajo do te mere, da nenehno iščem nove načine za združevanje na videz nezdržljivih besednih zvez, skovank, primer in podobnega. Morda tudi v tem segmentu tiči božansko znotraj besede. Poleg tega me vse bolj navdušuje kreiranje posameznikovega notranjega sveta, medtem ko zunanjo zgodbo zadnje čase morda malce zanemarjam.

Beseda je vsekakor privilegij človeka, zato je svetost besede pri otroku po Kermaunerju način izražanja odprtosti do sveta. Ali lahko danes v svetu popačene komunikacije pod vplivom slengizmov, prevzetih besed, prirejene elektronske komunikacije in grafitov otrok še na pristen način občuti svetost besede in skozi izrazi sebe? Svetost se po Igorju Saksidi v mladinskih literarnih vrstah najbolj očitno kaže v ljudskih pravljicah. Ali je mogoče trditi, da je podobno tudi s svetostjo ali, če hočete, žarčenjem besede? Da najmočneje izžareva čistost v klasičnih besedilih, medtem ko v mladinskih romanih, recimo, vse bolj izgublja svojo primarno funkcijo in vse bolj prevzema družbeno angažirano vlogo? Ali se lahko vprašamo, na kakšen način je danes svetost literarnega sploh povezana s pogansko stvarnostjo? Kako se to izraža pri otroku?

Ali ima beseda tolikšno moč, da preseže stanje neke družbene ideologije in

ali je še beseda tista, ki definira vprašanja pravičnosti, strpnosti in spoštovanja? Kaj je v tem primeru s svetostjo besede pri otrocih etničnih manjšin, recimo pri Romih? In nenazadnje, kako se svetost besede odraža pri hendikepiranih? Kaj nadomesti besedo in ali ima nadomestek enako moč?

Naj zaključim s kratko hvalnico besedi: 'Vemo, da so knjige svet, v katerega vstopimo le, ko odpovedo vsi drugi glagoli. Še sreča, da se čas vsaj zaradi knjig kdaj pa kdaj ustavi. Kadar nas strani premočno posrkajo vase, odložimo knjigo in stopimo na prag, da vdihnemo hitrost mimodrvečega sveta. Spet drugič naredimo ravno nasprotno: stopimo na prag knjig, da vdihnemo premišljeno počasnost besed, tistih pravih meja naše resničnosti.' In zato jih otroci potrebujejo. Potrebujejo knjige, da dohitijo svet. In mi potrebujemo otroke, da dohitimo sebe.